

Aan de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Mevrouw Mr Drs I.K. van Engelshoven
Ministerie van OCW
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag

Amsterdam, 3 mei 2019

Geachte minister van Engelshoven,

Kunsten '92 heeft met belangstelling kennisgenomen van 'Cultuur dichtbij, dichtbij cultuur', het advies van de Raad voor Cultuur met betrekking tot het cultuurstelsel 2021-2024. Als eerste reactie ziet Kunsten '92 dat de Raad een ambitieus advies heeft neergelegd om tot een breed gedragen cultuurstelsel te komen dat goed is ingebed in de samenleving en waarbij kunst en cultuur bereikbaar is voor iedereen, zowel in passieve als actieve zin. Die ambitie delen we.

Over de hele linie zien we in maatschappij én cultuur een diversificatie optreden waarbij het onderscheid tussen centrum en periferie, tussen hoge en lage cultuur en tussen disciplines vervaagt, ten gunste van bottom-up initiatieven, nieuwe samenwerkingen, verbindingen en interdisciplinaire projecten. Het is goed dat de Raad voor Cultuur deze ontwikkeling herkent en ook wil faciliteren.

Samenhang en samenwerking tussen instellingen waren in de afgelopen periode een belangrijke motor voor groei en vernieuwing. Een dergelijk proces is gebaat bij een bottom-up benadering. Het is belangrijk juist dat in de komende cultuurnotaperiode verder te bevorderen.

De Raad doet een aantal goede voorstellen om dit mogelijk te maken, maar Kunsten '92 vindt dat er nog onvoldoende zicht is op de gevolgen, ook in financiële zin, die de voorgestelde implementatie op zo'n korte termijn zal hebben. Kunsten '92 pleit voor een gefaseerde invoering van het advies en voor een volledige doorrekening van de ambities van de Raad.

In deze reactie behandelen wij, als bovensectorale belangenvereniging, niet alle afzonderlijke disciplines. Op bijvoorbeeld erfgoed, jeugdtheater, popmuziek, postacademische instellingen (vanuit alle sectoren) gaan wij niet specifiek in. Wel hebben wij uitgebreid kennisgenomen van alle afzonderlijke reacties op het raadsadvies (voor zover ons bekend), vanuit de diverse organisaties en disciplines.

POSITIEVE PUNTEN IN HET ADVIES

In lijn met de verkenningen en analyses die de Raad de afgelopen jaren heeft gemaakt, schrijft de Raad dat de economische crisis en de grote bezuinigingen op de sector de culturele infrastructuur hebben aangetast, maar dat de sector desondanks veel veerkracht heeft getoond en dat op tal van plaatsen ontwikkeling en innovatie tot stand kwam. Kunsten '92 herkent zich in dit beeld. Verheugd is Kunsten '92 dat de Raad een aantal door de sector gekeesterde wensen heeft overgenomen.

Een aantal ingrediënten dat de Raad aanreikt, onderschrijft Kunsten '92 van harte: zo zijn zowel diversifiëring in aanbod en afname als een verbreding van de BIS met genres en disciplines, die meer recht doet aan de samenhang én diversiteit van het bestel en het publiek, reeds lang wensen van de sector. Daarnaast is de roep om minder bureaucratie en meer rust ingewilligd, door aanpassing van output-eisen en verlenging van termijnen en door andere beoordelingsrondes toe te passen zoals visitaties, evaluaties en peer-reviews.

Kunsten '92 begrijpt om die reden de keuze om musea met een rijkscollectie onder te brengen bij de Erfgoedwet en onderschrijft de contracttermijn verlenging van de BIS-instellingen (van 4 jaar naar 8 jaar). Extra ruimte en aandacht voor de ondersteuningsstructuur is van groot belang voor versterking van de sector als geheel en in het bijzonder voor de podiumkunsten (zie hiervoor ook verderop in deze brief).

Er worden interessante stimuleringsprogramma's voorgesteld, voor regionale musea en voor stedelijke regio's, die kunnen bijdragen aan versterking van het regionale cultuurklimaat. Dergelijke programma's bieden bij uitstek mogelijkheden om knelpunten op het gebied van diversiteit en verbreding - in programmering en publiek - aan te pakken.

Kunsten '92 is ook blij dat er serieus aandacht wordt gevraagd voor de Arbeidsmarktagenda voor de culturele en creatieve sector, inclusief de media. De invoering van de Fair Practice Code (en dat is meer dan Fair Pay alleen!) als subsidievoorwaarde, de oprichting van een arbeidsmarktplatform, het voorstel voor een scholingsfonds voor permanente professionele ontwikkeling en het voorstel voor een revolverend fonds zijn daarvan concrete uitwerkingen.

Tenslotte voelt Kunsten '92 zich gesteund door de Raad voor Cultuur met het pleidooi dat er substantiële extra investeringen nodig zijn. Dat geldt overigens niet alleen voor de lange termijn, maar ook voor de volgende cultuurnotaperiode. Wij onderstrepen van harte de oproep van de Raad aan provincies en gemeenten om meer te investeren in kunst en cultuur en doen evenals de Raad graag een oproep aan het kabinet om, vanuit het brede belang van een professioneel opererende culturele en creatieve sector voor de samenleving, ook investeringen vanuit andere departementen te betrekken.

AANDACHTSPUNTEN

Bij Kunsten '92 rijst de vraag of de voorgestelde wijzigingen en uitbreiding tot de door de Raad beoogde resultaten zullen leiden. Dat zal niet voor alle (sub)sectoren in gelijke mate gelden. Veel zal afhangen van de uitwerking van regelingen en de beschikbare middelen. De volgende zorgen willen we graag met u delen:

Over de stelselherziening: naar een werkelijk open stelsel?

De Raad voor Cultuur heeft gevolg gegeven aan de breed gedragen wens om een betere samenwerking tussen Rijk, provincies en gemeenten mogelijk te maken. Bedoeling is dat dit tot een groter commitment voor de culturele en creatieve sector in de regio zal leiden, en tot meer middelen en samenhang, minder regelgeving en administratieve rompslomp. Dat zou ook moeten betekenen: minder subsidiekaders en schotten. De Raad stelt tevens: 'Het stelsel moet zich dusdanig flexibiliseren dat het toegankelijk wordt voor nieuwe ontwikkelingen die zich in het culturele leven bij voortduring voordoen. Het stelsel moet open, gelaagd en beweeglijk zijn, klaar om nieuwe instellingen en genres op te nemen' (pag. 32/33). Ook dat onderschrijven wij van harte. Een groot absorptievermogen van talent en een brede diversiteit zijn voorwaarde voor een sterke top.

Wij hebben de volgende twijfels of de plannen van de Raad deze uitwerking zullen hebben:

- De invoering van drie categorieën binnen de BIS zal leiden tot drie verschillende regimes in beoordeling en afstemming tussen overheidslagen. Die categorisering zal lang niet in alle sectoren overeenkomen met de grote diversiteit aan instellingen en dwingt hen mogelijkwel in een mal waar ze niet in passen. Ook is niet geheel duidelijk welke criteria aan de gemaakte indeling ten grondslag liggen. Waarom zijn bijvoorbeeld presentatie-instellingen uitsluitend in de keten-BIS geplaatst? Zo doet de voorgestelde verdeling binnen top- en keten-BIS niet altijd recht aan de natuurlijke verankering.

Bijvoorbeeld: regio's met sterke festivals hebben vaak zelf ook jarenlang geïnvesteerd in festivals en dat wordt niet erkend door zo rigoureuus te spreiden. Ook houdt men geen rekening met inwoneraantal of omvang van de regio.

- De vraag is of en hoe de samenhang tussen fondsen en BIS is geborgd en of er voldoende financiële middelen overblijven binnen de fondsen om de diversiteit, vernieuwing en doorstroming van het aanbod te garanderen. Hoe wordt verschraving voorkomen juist daar waar continuïteit zo nodig is?
- Er is geen matchingsverplichting voor lagere overheden, hoewel dat wel de kern is van de door de Raad bepleite verrijking van het bestel. De bijdrage per provincie of gemeente zal verschillen, waardoor de startpositie voor verschillende instellingen in de BIS anders zal zijn. Dat levert onzekerheden op omtrent de financiering, zeker in de gevallen waarin basisbedragen lager zijn dan nu het geval is. Vandaag berichtten media over dreigende bezuinigingen (ook op cultuur) door gemeenten vanwege tekorten in de jeugdzorg.
- Het onderscheid dat wordt gemaakt tussen de top en de keten in de BIS kan geïnterpreteerd worden als een hiërarchisch model. Uiteraard is ook in de BIS maatwerk van belang en hoeft niet iedere instelling langs dezelfde meetlat te worden gelegd. Maar, zoals ook opgemerkt door de NAPK: een 'level playing field' is essentieel, zowel tussen fonds en BIS, maar ook binnen de BIS.
- Zoals gezegd: samenwerking is voor velen een voorwaarde voor artistieke ontwikkeling. De vraag is of die samenwerking in het nieuwe systeem gelijkwaardig blijft en of het ambitieniveau gewaarborgd kan blijven. Zeker zoals de functies in de ketenvoorzieningen nu beschreven worden en de suppleties zijn bedacht.

Kunsten '92 bepleit een heldere regie en kunst-inhoudelijke sturing om te voorkomen dat dit stelsel een invuloefening wordt in plaats van een open stelsel waarbij de kwaliteit van de plannen centraal staat. Belangrijk is dat er geen in beton gegoten systeem wordt neergezet, waarbij de verdeling van instellingen over het land voor de komende jaren door deze infrastructuur wordt vastgezet. Van groot belang is dat flexibiliteit in het bestel eerder toedienbaar afneemt, opdat ontwikkeling en doorstroming van nieuw talent mogelijk blijft. Apart wijzen we hier ook op het belang van het erfgoed van de podiumkunsten, die immers tegelijkertijd het erfgoed én de te genieten kunst zijn. Erfgoed van de podiumkunsten heeft aandacht, beleid, geld en expertise nodig, net als monumenten, beeldende kunst, gebouwen en objecten dat nodig hebben en ook krijgen.

Landelijke regie en afstemming

Kunsten '92 heeft meermaals een betere regie en afstemming tussen overheden in het cultuurbeleid geagendeerd. De exercitie van het opstellen van regioprofielen had tot doel om beter aan te sluiten bij regionale prioriteiten en publieksprofielen en om geldstromen elkaar te laten versterken, waardoor synergie kan ontstaan. Nu de regioprofielen zijn opgesteld, constateren we dat vele vruchtbare samenwerkingen zijn ontstaan. Echter, de bestuurlijke en praktische uitvoering op regioprofiel- en provincieniveau is in het advies van Raad nog beperkt uitgewerkt. Landelijke visie en regie blijven nodig om de samenhang en de compleetheid van de landelijke infrastructuur te bewaren en om te voorkomen dat er gaten vallen in de culturele ketens.

Pleidooi voor een gefaseerde aanpak

Kunsten '92 is groot voorstander van de beoogde synergie tussen lokale en landelijke creatieve krachten. Door meer rekening te houden met keuzes die lokaal worden gemaakt, kunnen we betere randvoorwaarden creëren voor een rijk, divers en bloeiend cultureel leven. Zie ook onze brief van 18 januari 2018. Wij zijn blij dat de Raad een voorstel doet voor de introductie van een programmafonds voor stedelijke cultuurregio's, waarmee het culturele klimaat in de regio's en de basis voor structurele voorzieningen kunnen worden versterkt. Kunsten '92 ziet in het door de Raad voorgestelde tijdspad echter bureaucratische beren op de weg en ziet het gevaar dat de kunstenaars en culturele instellingen tussen de wal en het schip van regio en Rijk belanden. Daarom pleiten we opnieuw voor fasering:

Hanteer een getemporeerde aanpak die leidt tot minimale bestuurlijke drukte en die maximaal ten goede komt aan ontwikkelingen in het veld. Voor een bloeiende kunst- en cultuursector is het van belang dat er voldoende oog is voor ontwikkelingen in de sector zelf. Fijnmazig beleid en maatwerk dus, waarin ook ruimte is voor onderscheidende kleine podia, gezelschappen of instellingen: succesvol beleid volgt de ontwikkelingen in de kunst en niet andersom.

Stel waarde van artistieke creatie centraal en formuleer haalbare criteria voor beoordeling en kwaliteit

De vier prioriteiten voor een nieuw cultuurbeleid waarop het advies van de Raad voor Cultuur is gebouwd (zie pag. 15) onderschrijven wij:

- Het landelijke cultuurbeleid moet alle culturele disciplines en genres includeren. Dat betekent dat het gesubsidieerde cultuuraanbod moet worden vernieuwd en verbreed.
- Behalve voor productie en collectievorming dient het Rijk ook verantwoordelijkheid te nemen voor genre- en talentontwikkeling, creatie en verdieping van kunstenaars en creatieven.
- Het landelijk gesubsidieerde cultuuraanbod moet een betere afspiegeling van de bevolking bereiken en cultuureducatie en -participatie moeten hoger op de nationale agenda komen te staan.
- Het landelijke cultuurbeleid moet bevorderen dat de culturele arbeidsmarkt gezonder wordt en de betaling van werkenden in de sector op peil wordt gebracht.

Kunsten '92 benadrukt dat deze doelstellingen moeten worden toegepast in een veld waar *de waarde van de artistieke creatie* voorwaardelijk en primair is voor alles wat daarna volgt in presentatie, productie, reflectie, beleid en educatie. In het advies van de Raad krijgt juist dit aspect ongewoon weinig aandacht. Te verwachten is dat de vier prioriteiten een belangrijke rol zullen spelen in het beoordelingskader en tot uitdrukking worden gebracht in verschillende opdrachten en subsidievoorwaarden. De Raad denkt ook aan de samenstelling van brede beoordelingscommissies die een pluriform aanbod kunnen faciliteren. Deze genoemde zaken maken dat het des te belangrijker is om de *rol van deskundigen* in de verschillende disciplines uitdrukkelijk te omschrijven en om een landelijke én internationale meetlat aan te leveren aan de hand waarvan de *kwaliteit van creatie en productie*, de positie in het bestel en de impact van instellingen kunnen worden gemeten.

Daarnaast is het van belang om doelstellingen, bijvoorbeeld op het gebied van diversiteit en bereik van nieuwe publieksgroepen of duurzaamheid, te expliciteren. En daarbij *outcome*, maatwerk en nuancering als leidraad te hanteren.

Basisvoorzieningen voor cultuureducatie en -participatie

De Raad heeft een goede analyse afgeleverd van wat er op het terrein van cultuureducatie en participatie moet gebeuren. Stevige verankering binnen het curriculum, aandacht voor culturele ontwikkeling binnen het MBO, uitbreiding van het programma *Cultuureducatie met kwaliteit* naar de onderbouw van het voortgezet onderwijs en het speciaal- en praktijkonderwijs. Daarnaast spoort hij de culturele sector aan om met buitenschoolse educatieve contextprogramma's te komen en pleit hij voor een rijke culturele omgeving met voldoende basisvoorzieningen voor cultuureducatie. Volgens eigen berekening van Kunsten '92 kost dit structureel 10 miljoen extra investering per jaar. De Raad noemt echter geen enkel bedrag, maar verwijst naar de onderwijsbegroting. Kunsten '92 is heel benieuwd of er binnen de onderwijsbegroting €10 miljoen geormerkt kan worden voor dat doel.

Ondersteuningsstructuur

Extra ruimte en aandacht voor de ondersteuningsstructuur is van groot belang voor versterking van de sector als geheel. De ondersteunende instellingen bieden de sector en beleidsmakers waardevolle kennis en expertise op uiteenlopende en cruciale gebieden.

Dit betreft beheer, behoud en ontsluiting van erfgoedcollecties, digitalisering, ondernemerschap, cultuureducatie, internationalisering etc. Kunsten '92 vindt het van groter belang dát er een sterke en goed functionerende ondersteuningsstructuur is voor alle deelsectoren, dan hoe deze is georganiseerd.

Internationaal cultuurbeleid

De internationale positie van de kunstsector van Nederland is een indrukwekkende prestatie, die omarmd en gekoesterd moet blijven en die vraagt om een betere afstemming tussen het stedelijk, regionaal, nationaal en internationaal cultuurbeleid. Kunsten '92 onderschrijft dan ook de noodzaak tot een betere afstemming van het nieuwe beleidskader van ICB met de volgende BIS-periode. Ook ondersteunen wij de oproep aan de minister om verruiming van het Creative Europe budget te bepleiten en roepen wij op tot meer ruimte voor Europese samenwerking. Kunsten '92 bepleit, mede gezien de volatiele internationale context, meer flexibele ruimte voor interdisciplinaire internationale projecten met een grotere betrokkenheid van makers.

Fair Practice Code is meer dan een subsidievoorwaarde

Kunsten '92 is blij met alle aandacht en draagvlak voor de Fair Practice Code en andere aspecten van de Arbeidsmarktagenda. Wij waarderen het dat de minister ons ondersteunt om in de komende periode de code in de culturele en creatieve sector te helpen implementeren, en samen met deze sector tot een goede uitvoering van de code te komen. De implementatie van de Fair Practice Code mag niet ten koste gaan van relatief kwetsbare instellingen en organisaties die juist garant staan voor vernieuwing en verbreding. Beleid en financiering moeten erop gericht zijn dat zowel de robuust gesubsidieerde instellingen als ook dat deel van de sector wat voor de beoogde, grotere veelkleurigheid moet zorgen, kunnen voldoen aan de FPC. Implementatie van de FPC vraagt om tijd en maatwerk en is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van werkveld, opdrachtgevers en financiers. Om te komen tot Fair Practice als *Het Nieuwe Normaal* zijn cao's, honorariumrichtlijnen en voldoende middelen essentieel, maar even belangrijk is het debat over de waarde van kunst. Om de Fair Practice Code echt goed te doen landen is een mentaliteitsverandering nodig, zowel binnen de sector als daarbuiten. Dat betekent ook dat verschillen in normering tussen bepaalde genres (zoals jeugdtheater en volwassenentheater) transparant moeten zijn en naar gelijkschakeling moet worden gestreefd.

FINANCIERING

De ambities van de Raad voor Cultuur reiken veel verder dan de te verwachten beschikbare middelen. Deze ambities zijn te prijzen en wij hopen dat dit de diverse overheden zal aanzetten om extra te investeren. Om de realiseerbaarheid van het advies te beoordelen zou men op zijn minst het ambitieniveau van 2012 (van voor de grote bezuinigingen) ernaast moeten leggen, dat onzes inziens vergelijkbaar is met het niveau zoals beoogd in dit advies. De in totaal €475 miljoen aan bezuinigingen (door Berenschot in 2012 berekend: €200 miljoen bezuinigd door het Rijk en daarnaast €275 miljoen door provincies en gemeenten) is in de afgelopen jaren slechts zeer beperkt gerepareerd.

Kunsten '92 vindt dat er een gedegen en totale doorrekening moet komen van het advies van de Raad voor Cultuur. Het is niet helder wat de volledige kosten en de volledige dekking van de uitwerking van dit Raadsadvies zijn.

De financiële paragraaf beschrijft kosten en financiering die binnen de Rijksbegroting (BIS en fondsen) vallen. Inzicht ontbreekt echter in de kosten die bij provincies en gemeenten liggen en in de bijdragen die zij bereid zijn te leveren. Met betrekking tot een aantal investeringen, zoals bijvoorbeeld educatie en audiovisuele media, waaronder film, wordt geen of onvoldoende dekking voorzien.

In vrijwel alle disciplines worden tekorten verwacht bij de fondsen, mede door overheveling van instellingen naar de BIS en het belang van bijvoorbeeld afnamesubsidies. Met name de diversiteit aan voorzieningen en ruimte voor nieuwe 'aanwas' komt dan onder druk te staan.

Ook de (terechte) eis van Fair Practice zal tot kostenverhogingen leiden. Uit een binnenkort te publiceren onderzoek dat Kunsten '92 met medewerking van o.a. de NAPK heeft laten uitvoeren, blijkt dat om volgens de Fair Practice Code te kunnen honoreren er cultuursectorbreed minimaal €25 miljoen aan extra budget nodig is. De festivals en projectmatig gesubsidieerde organisaties zijn in die berekening nog niet meegenomen, en ook de loon-/prijsindexering voor alle werkenden in de cultuursector is niet ingecalculeerd. Kunsten '92 ziet zoals gezegd de ontwikkeling van een fair practice in de culturele en creatieve sector als een gezamenlijke verantwoordelijkheid, waar de sector voor zelf garant wil staan voor *fair pay, fair chain en fair share*. Voor overheden en fondsen betekent dat marktconforme indexatie van subsidies de norm zou moeten zijn en dat subsidievoorwaarden op outcome en vertrouwen worden gebaseerd.

De ambities van de Raad betekenen substantiële bedragen, die niet zijn te dekken door €10 miljoen bij het Fonds Podiumkunsten weg te halen en ook niet door te sturen op minder productie. Des te meer omdat het verminderen van productie leidt tot minder inkomsten voor organisaties, waardoor al snel een negatieve spiraal wordt ingezet.

Verruiming van inkomsten kan ook door 'de koek te vergroten', waarvoor voorstellen zijn gedaan in het recent verschenen Raadsadvies (*Financiering van cultuur*), bijvoorbeeld via collectieve promotie en deskundigheidsbevordering, en doordat het instellingen wordt toegestaan om vermogen op te bouwen, of via de Geefwet, die elk jaar weer onder druk staat. Ook een goed gevuld revolverend fonds levert een positieve bijdrage.

TOT SLOT

Kort samengevat pleit Kunsten '92 voor: landelijke regie en afstemming, een gefaseerde aanpak, een gedegen en totale doorrekening van het advies van de Raad, aandacht voor artistieke creatie, internationale focus en samen investeren in fair practice. Matching vanuit gemeenten en provincies achten wij van cruciaal belang.

Verbreding en vernieuwing van het aanbod en een sterkere verankering van de sector in de samenleving zijn niet alleen realiseerbaar door aanpassingen in het subsidiestelsel, maar vragen om een bredere aanpak. Kunsten '92 vindt de samenhang tussen kunst, erfgoed en de creatieve industrie - inclusief media - van groot belang voor een bloeiend cultureel klimaat. Wij pleiten voor een visie en een aanpak waarbij de doelstellingen van de Raad ook worden betrokken op andere segmenten van cultuurbeleid, zoals erfgoedbeleid (ook wat betreft levende cultuuruitingen) en de Omgevingsvisie. Ook daar kan actief een bijdrage worden geleverd aan de verbinding tussen cultuur en samenleving door initiatieven vanuit de sector zelf te faciliteren.

Uiteraard gaan wij heel graag met u in gesprek en zijn wij van harte bereid om onze reactie nader aan u toe te lichten.

Hartelijke groet, mede namens de leden en het bestuur van Kunsten '92

Jan Zoet
Voorzitter

Marianne Versteegh
Algemeen secretaris